

BOEKEN

RONDLOPEN MET EEN VUILBRIEF

In de wereld van Robert Anker

Dat Robert Anker (1946-2017) een historische roman heeft geschreven, mag een verrassing heten. De eigen tijd, met een voorgeschiedenis die niet verder teruggaat dan tot begin twintigste eeuw, dat is zijn terrein. De polsslag van de tijd aanvoelen, leven in het heden, voor zulke ambities is wel plaats in de historische roman, maar het is niet het meest voor de hand liggende medium. Met *In de wereld* slaagt Anker er met glans in een breed geschilderd beeld van de late middeleeuwen en zijn eigen thematiek en ideeënwereld met elkaar te verbinden. Daarbij zal het eerste hoofdstuk van *Herfsttij der Middeleeuwen*, meer in het bijzonder de titel ervan ('s Levens felheid), hem zeker tot leidraad hebben gediend.

Voordat hoofdpersoon Joris de Neve, een Gentse schrijnwerker, op het toneel verschijnt, schildert Anker eerst een levendig tableau. De Blijde Inkomst in 1467 van Karel van Bourgondië (Karel de Stoute – maar die anachronistische naam valt niet) in Gent valt samen met een grote processie en met protesten van de gilden, zodat in een schittering van contrasterende kleuren zowel het diepreligieuze van die tijd wordt verbeeld als de pracht en praal van de wereldlijke macht en de breugeliaanse sfeer van rumoer, dronkenschap en ontucht.

Hij doet dat in een taal die duidelijk van onze tijd is, met veel lekker bekkende woorden voor het alledaagse leven: iemand “lazert om”, een ander “rollebolt” naar beneden en zijn kameraden “sjezen” naar hem toe. Natuur en klimaat schetst hij in lieflijke woorden als “briesjes” en “kwinkelerende” of “tierelierende” vogels. Maar hij zorgt wel dat er op zijn middeleeuws wordt gevloekt (“godsribben”), dat hij het over “een steen” heeft als hij een stenen huis bedoelt en hij laat met “groten” betalen.

Zo'n verbale mengelmoes is Anker wel toevertrouwd, al zijn werk is een feest van taal. Ook van *In de wereld* spat het schrijfplezier af, van de zinnen, van de scènes, van de hele structuur. Anker jongleert zichzelf als het ware door de middeleeuwen heen.

Van In de wereld spat het schrijfplezier af, van de zinnen, van de scènes, van de hele structuur. Anker jongleert zichzelf als het ware door de middeleeuwen heen

Tussen het begin, waar Gods Oog als een alziende camera boven het gewemel hangt, en het eind, waar de lezer in een visioen van de hoofdpersoon Bruegels *De val van Icarus* herkent, wordt de lezer meegejongleerd in een wisseling van vertelwijzen waarmee Anker James Joyce naar de kroon lijkt te willen steken.

Hij neemt zijn lezer mee op een reis door “de goede stad” Gent en zijn omgeving, door het land van Maas en Rijn, door de vroegrenaissancistische wereld van de Italiaanse steden, door het in Rozenoorlogen verwickelde Engeland en het door wonderverhalen als *De reis van Sint Brandaan* gekleurde Ierland. Gebeurtenissen worden breed geschetst, maar even goed samengevat in beknopte zinnestelsels, toneelaanwijzingen haast, als: “Muziek van heldere violen, een schalmei en een dreinende doedelzak.”

Dat hij hem half Europa door zal slepen, is een van de verrassingen die de auteur voor de lezer in petto heeft. Dat Joris de Neve op die reis veel kroegen zal aandoen, en bordelen (altijd “stoven” geheten), mag misschien voor de hand liggen, en ook dat hij te maken krijgt met vaganten en kwakzalvers, maar dat hij op bezoek komt bij kanunniken en graven, bij vissers en lakenhandelaren, boekdrukkers en humanisten, bij een primitief vissersvolk en een amazonestam, daarvan heeft de lezer nog niet het flauwste vermoeden wanneer hij leest dat bij Joris lepra wordt geconstateerd, waarna deze gezworene

van het schrijnwerkersambacht ineens uit de samenleving wordt gestoten, “dood voor de mensen, levend voor God” wordt verklaard.

Dat wordt dus, denk je dan, een verhaal van ziekte en dood aan de zelfkant van de samenleving, van leprozenkleppers en bedelarij. Maar nee, de roman heet niet *Uit de wereld* maar *In de wereld*. Anker doet als ontsnappingskunstenaar niet voor zijn personage onder. De vorm van lepra waaraan Joris lijdt, blijkt zo licht dat hij zonder veel problemen ontsnapt uit zijn huisje voor “akkerzieken” (weer zo’n mooi tijdsbeeldwoord), maar niet zonder de “vuilbrief” (alweer), het document dat moet bewijzen dat hij dood is voor de mensen en dat hem ongrijpbaar maakt.

Vanaf dat moment krijgt *In de wereld* ook trekken van een schelmenroman. Joris verdwijnt eerst uit zicht, duikt onder andere namen (Jacob, Johan, Jeroen) weer op en bevindt zich in ieder volgend hoofdstuk elders en in een ander milieu. Zijn enige vaste metgezel is een jonge boogschutter. Wordt de grond hun te heet onder de voeten, dan gaan zij ervandoor en begint er een nieuwe episode. Dankzij grote sluwheid en handig chanteren zit Joris vaak op de eerste rang. Zo gauw hij in de wereld van de drukkers terechtkomt – we hebben het over de eerste decennia van de boekdrukkunst – is hij de lepe onderhandelaar die mooie opdrachten binnensleept. Zit hij in de lakenhandel, dan weet hij al gauw hoe hij zijn concurrenten kan overtroeven. Hij is wat dat betreft een interessant, maar eenduidig personage, dat ook zou passen in een spannend jeugdboek. Als hij uithaalt, is het altijd raak, als hij vlucht, staat altijd de poort open of is de wacht even weg, als het voor het verhaal nodig is dat hij een vreemde taal begrijpt, dan lukt hem dat, als hij van geheime zaken op de hoogte moet zijn, heeft hij toevallig net een functie waarin deze zaken niet geheim zijn, en als andere middelen niet meer helpen, trekt hij de vuilbrief.

Hij is de verpersoonlijking van het aan rederijker Anthonis de Roovere ontleende motto van de roman: hij kan meehuilen met de honden, hij weet met iedereen te communiceren, hij weet wanneer hij waarheid moet spreken en wanneer niet, hij kan van voren vleien en van achteren trappen. Maar hij is ook een kritische geest die met vrienden in het diepste geheim de Bijbel bestudeert en kerkelijke dogma’s in twijfel trekt.

De grootste last die Joris bij al die omzwervingen met zich meedraagt, is het lot van zijn dochter,

Marike. Daarmee past *In de wereld* bij eerdere romans van Anker als *Een soort Engeland* (2001), *Nieuw-Lelievelt* (2007) en *Schuim* (2014), waarin tegen verschillende achtergronden de relatie tussen een vader en een dochter gestalte krijgt. Zijn enige kind, zijn oogappel, die van hem perfect heeft leren boogschieten, verliest Joris na zijn vlucht uit Gent uit het oog. Later stuiten zij weer op elkaar in wat je een variant op het Oedipus-verhaal kunt noemen, trekken enige tijd samen op, verliezen elkaar opnieuw uit het oog. De jonge boogschutter die hem vergezelt en die ook steeds van naam en vormgeving verandert, kan gelden als panacee voor deze Marike. Zo is haar schaduw altijd bij hem.

Een andere overeenkomst met eerder werk van Anker is dat Joris uiteindelijk op een betekenisvolle wijze thuis komt. In het korte slothoofdstuk treffen we hem als de zeventigjarige Johan Utenhove opnieuw in Gent aan, waar ’s levens felheid heeft plaatsgemaakt voor de berusting van het schrijven: “Tijdens het schrijven lijkt het of alle zwaarigheid des levens van me afvalt, de melancholie krijgt geen kans, zelfs de tijd (is die niet de oorzaak van de melancholie?) verdwijnt even uit het zicht.” Sombere gedachten over de eindigheid van het leven krijgen evenmin een kans: “Het voelt soms ook alsof ik thuis ben gekomen, thuis in het aangezicht van de dood – heel vreemd.” Personage en auteur lijken samen te vallen.

Het is in dit verband een tragische coincidentie dat *In de wereld* is verschenen op de dag dat de auteur zelf op zeventigjarige leeftijd overleed. Anders dan men zou denken, zal dit overigens niet Ankers laatste publicatie zijn. Wel is het een hoogtepunt in zijn rijke oeuvre.

AD ZUIDERENT

ROBERT ANKER, *In de wereld, Querido*, Amsterdam, 2017, 416 p.